

Kapitola 21

Kulturní rozměr české zahraniční politiky

Jana Peterková a Eliška Tomalová

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

V rovině politických debat či v kontextu postojů jednotlivých politických stran k tématu veřejné či kulturní diplomacie, potažmo budování pověsti státu v zahraničí, platil i v roce 2013 v zásadě setrvalý stav. Tak jako byl rok 2012 spojen s očekáváními, zda-li a jak se projeví *Koncepce zahraniční politiky* z roku 2011 a v témže roce zveřejněná *Strategie Českých center*, s rokem 2013 nebyla žádná podobná očekávání spojována. Kultura zůstala v postavení minoritního tématu, které nepatří k prioritám politické scény. Lze nicméně dohledat některá vyjádření čelných politických představitelů o významu kultury či kulturní diplomacie pro dobré jméno České republiky v zahraničí (viz část *Kulturní rozměr české zahraniční politiky ve veřejném a mediálním prostoru*). Byl také zpracován a zveřejněn dokument rezortního rázu, koncepce ministerstva kultury ve vztahu k zahraničí (viz část *Agenda*).

Koncepce a záměry

Především rezortním dokumentem je koncepce Ministerstva kultury ČR, která je zaměřena na působení v zahraničí. *Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013–2018* předkládá hned ve svém úvodu zásadní teze o politickém i ekonomickém významu kulturních vztahů jakož i o analogickém postoji dalších oblastí k mezinárodním kulturním vztahům. Péče o pozitivní obraz České republiky v zahraničí je uváděna na prvním místě mezi základními cíli tohoto dokumentu s důrazem na význam dialogu mezi kulturami a např. uchování a podporu kulturní rozmanitosti. Kromě celé řady konkrétně formulovaných nástrojů či výstupů této strategie je opět silně akcentován multilaterální rozměr, s odkazem na členství ČR v mezinárodních organizacích či jiných mezinárodních uskupeních. Zajímavým momentem jsou i velmi precizně formulované geografické priority, kam

a jakým způsobem zacílit činnost českých subjektů. Patrně nepřekvapí, že pozornost je věnována v první linii sousedním státům, evropským kulturním velmocem a také regionální (zejména středoevropské) spolupráci. Nicméně ani další zahraniční partneři nezůstávají nepovšimnuti. Významné místo má i spolupráce v rámci Východního partnerství.¹

Při pohledu na množství akcí a projektů, které byly v roce 2013 realizovány, lze rovněž identifikovat velmi pozitivní trend propojování aktivit veřejné a kulturní diplomacie s politickými prioritami české zahraniční politiky. Jde především o důraz kladený na rozvoj dobrých sousedských vztahů, konkrétně ve spolupráci s Polskem. Zde již existuje i formalizovaná podoba těchto vztahů, konkrétně Česko-polské fórum. Novým směrem je tak snaha o posílení vztahů s Rakouskem. Tento stát se sice již účastní činnosti Středoevropské kulturní platformy (státy V4 a Rakousko), nicméně česká diplomacie chce posílit i vztahy bilaterální. V prezentaci kultury se také odráží propojení s dalšími tématy a prioritami české zahraniční politiky, ať už jde o podporu ekonomické diplomacie či spolupráci v oblasti prezentace výsledků české vědy a výzkumu.

V minulosti byla česká politická scéna často terčem oprávněné kritiky, že tématu kultury či kulturní a veřejné diplomacie nevěnuje dostatečnou a kontinuální pozornost. Jakkoli řada výhrad v této rovině bohužel přetrvává, je možné vysledovat jistý trend v prezentaci a velký počet realizovaných akcí v podobě diskusních fór, workshopů či konferencí k aktuálním politickým otázkám. Zásadní devizou takových projektů je možnost prezentace názorů i diskuse o rozdílných postojích či přístupech.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Následující text představuje klíčová témata či projekty, jež se ve sledovaném období výrazněji promítly v kulturní dimenzi české zahraniční politiky, popř. tvoří její rámec a tedy i základ pro rozvoj konkrétních aktivit.

Dohody o kulturní spolupráci

Tato oblast tvoří stabilní součást kulturní dimenze české zahraniční politiky. V členění zahraniční kulturní politiky patří pod tradiční směr diplomacie vyjádřený právě uzavíráním a dohledem nad naplňováním mezinárodních smluv o kulturní spolupráci. V tematickém zaměření nejde výhradně o čistě kulturní obsah těchto smluv ve smyslu agendy rezortního ministerstva kultury. V závislosti na vztazích a dohodě s konkrétní protistranou jsou často tématem těchto dohod také oblasti spolupráce ve školství či ve vědě a výzkumu. V roce 2013 bylo opět podepsáno či vstoupilo v platnost jen velmi malé množství těchto smluv. Z konkrétních dokumentů lze uvést např. *Program kulturní spolupráce mezi Ministerstvem kultury České republiky a Ministerstvem kultury Chorvatské republiky na léta 2013, 2014 a 2015*, podepsaný v Praze 4. 7. 2013, nebo *Dohodu mezi vládou České republiky a vládou Filipínské republiky o spolupráci v oblasti kultury, školství, vědy a sportu*, podepsanou v Manile 16. 7. 2013.²

V multilaterálním aspektu jsou pro Českou republiku klíčové mnohostranné dohody UNESCO (viz dále) či Rady Evropy a participace českých subjektů na programech a projektech těchto organizací. Jako zásadní lze zmínit např. *Bílou knihu Rady Evropy o mezikulturním dialogu*.³ Výrazným aspektem je také spolupráce v rámci evropských struktur. Ideálním příkladem je nový program EU *Kreativní Evropa*, který vychází z dosavadních úspěšných programů *Kultura* a *MEDIA*.⁴ Tento program nicméně zahájil svou činnost až v lednu 2014.⁵

Ne příliš často zmiňovaným aspektem je také členství České republiky v NATO a zároveň podpis pod tzv. Haagskou úmluvou UNESCO, tedy *Úmluvou na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu*.⁶ Aplikace tohoto dokumentu a jeho prováděcích předpisů zasahuje nejen mezinárodní závazky ČR, ale také jejich vnitrostátní naplňování, např. ve vztahu k civilní obraně v případě ozbrojeného konfliktu.

Prezentace kultury

Multilaterální aspekt představuje v oblasti kultury, mimo české aktivity ve sdružení EUNIC, především podíl na činnosti Středoevropské kulturní platformy (*Platform Cultural – Central Europe, PCCE*).⁷ Pro rok 2013 byly jako cílové destinace určeny země Východního partnerství, západního Balkánu a také Gruzie a Albánie. V červnu 2013 se uskutečnilo setkání představitelů členských států v Tbilisi, v listopadu téhož roku pak koncert mladých umělců z těchto zemí v Tiraně.

Prezentace kultury má v budování dobrého jména České republiky v zahraničí nezastupitelnou roli. Konkrétní projekty se dotýkají různých oborů, jako jsou hudba, divadlo, tanec, výtvarné umění, film či literatura. Tento základní výčet je ještě dále rozšiřován projekty či aktivitami v celém spektru dalších oborů. Jen pohled do výčtu prezentačních akcí v roce 2013, na nichž se podílelo MZV, nabízí např. módní přehlídku, prezentaci ČR v médiích jako výsledek novinářské cesty do ČR, gastronomické akce, pietní akty spojené se vzpomínkou na prezidenta Václava Havla a celou řadu dalších, i multižánrových aktivit.⁸

Krajanské vztahy a výuka českého jazyka

Vztahy s Čechy žijícími v zahraničí jsou stabilní součástí kulturní dimenze české zahraniční politiky. Stát i ve svém klíčovém dokumentu pro tuto oblast (*Koncepce vztahu MZV k Čechům v zahraničí*) uvádí, že si je vědom jejich významu a možného přínosu pro české zájmy nejen v rovině kulturní, ale i politické či ekonomické. Mimo administrativní rovinu, kdy ministerstvo např. vydává žadatelům potvrzení o příslušnosti k české krajanské komunitě a krajanským spolkům poskytuje základní informační servis, tvoří právě kultura a vzdělávání zásadní část pracovní náplně. Velký prostor je již tradičně věnován podpoře výuky jazyka, ať už formou vysílání učitelů ke krajanským komunitám v zahraničí či v podobě studijních pobytů na českých školách. Významné místo si v podpoře výuky jazyka vydobyla i spolupráce s nestátními aktery, kde projekt *Česká škola bez hranic* patří k prioritním projektům.

Důležitou součástí tvoří i informace Čechům v zahraničí, které jsou tradičně poskytovány zahraničním vysíláním Českého rozhlasu na stanici Radio Praha.⁹ Je důležité připomenout, že návštěvníkům či posluchačům této stanice jsou poskytovány

komplexní informace o dění v České republice v oblasti politické, ekonomické či kulturní a zároveň jsou prezentovány i české postoje k různým zahraničněpolitickým otázkám. Pro pokračování této činnosti je důležitý i fakt, že v březnu roku 2013 podepsal tehdejší ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg a ředitel Českého rozhlasu Peter Duhan novou *Smlouvu o zajištění a provozování rozhlasového vysílání do zahraničí*.¹⁰ S ohledem na fakt, že v minulosti byl pro zahraniční vysílání krácen rozpočet, tedy příspěvek MZV, je tato situace potěšitelná, protože dává naději na rozvoj do dalších let.

Důležitou dimenzí dané problematiky nicméně zůstává otázka vztahu zahraničních Čechů k domácí veřejnosti či spíše naopak. Tady se tato otázka setkává s domácí dimenzí veřejné diplomacie a potřebou informovat veřejnost o prioritách i aktivitách české zahraniční politiky. Vhodnou příležitostí jak informovat domácí veřejnost je i množství akcí, na jejichž realizaci se podílí útvar zvláštního zmocněnce pro krajan-ské záležitosti. Na úrovni státní správy je dalším klíčovým partnerem bezesporu i senátní Komise pro krajany žijící v zahraničí.

Věda, výzkum a vzdělávání

Oblast spolupráce ve vědě, výzkumu a vzdělávání se v průběhu let stala jednou z priorit české veřejné a kulturní diplomacie s přesahem do diplomacie ekonomické. V této oblasti se realizuje celá řada vládních i nevládních subjektů. Pozornost je věnována zejména navazování dlouhodobé spolupráce mezi výzkumnými a vzdělávacími institucemi a také zlepšení komercializace výsledků vědy a výzkumu. Česká republika si je vědoma propojení oblastí školství, vědy a výzkumu s otázkami konkurenceschopnosti české ekonomiky. Zajímavou dimenzí je např. v posledních několika letech vznik významných center excelentního výzkumu na území ČR.¹¹ K významným projektům posledních let bezesporu patří i tzv. České technologické dny, jejichž cílem je jak propagace výsledků české vědy a výzkumu v zahraničí, tak také usnadnění možné bilaterální spolupráce v oblastech, kde české subjekty dosahují vynikajících výsledků a kde existuje předpoklad pozdější návaznosti v růstu konkurenceschopnosti české ekonomiky.¹² I tato oblast má svůj přesah do budování dobrého jména českého státu v zahraničí, zde v rovině inovací, výzkumu, kreativity i školské spolupráce.

V oblasti kulturní a veřejné diplomacie zaznamenala v roce 2013 např. mimořádný úspěch jak v zahraničí, tak i doma výstava o činnosti a výsledcích výzkumu prof. Otty Wichterleho. K propojení kulturní a ekonomické dimenze české zahraniční politiky dochází i v řadě konkrétních projektů realizovaných českými zastupitelskými úřady. Tématem, jež se nově či s větší razancí objevuje v agendě hned několika rezortů, je duševní vlastnictví, jeho ochrana a zásady mezinárodní spolupráce v této oblasti. Tématu se věnují rezorty zahraničí, školství i kultury, je-li možné uvést alespoň některé.

V oblasti vzdělávání kromě určitých aspektů výše zmíněné spolupráce v oblasti vědy a výzkumu jde především o evropskou spolupráci a účast na evropských programech, které se dotýkají celého spektra otázek v oblasti vzdělávání. Veřejnosti známá jsou určitě témata mobility, a to jak studentů, tak i pedagogů. Zmiňovány a řešeny byly např. také otázky rámcového programu pro výzkum a inovace (Horizon 2020), tzv. otevřených vzdělávacích zdrojů a digitálního učení či další.¹³ V této oblasti exist-

tuje celá řada projektů mezinárodní spolupráce na bilaterální a zejména multilaterální úrovni. Opět se zde projevuje značné propojení oblasti vzdělávání s dalšími aspekty, ať už podporou vědy a výzkumu, kultury, či konkurenceschopnosti ekonomiky. Pestřá škála projektů z různých oblastí nutí dotčené aktéry vidět problematiku komplexně a také si ujasnit priority a strategie, které povedou k jejich naplnění. Souvisejícím požadavkem je i nutnost koordinace činnosti všech zainteresovaných.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Hlavní aktéři

Tradičním hlavním aktérem kulturní dimenze české zahraniční politiky je Ministerstvo zahraničních věcí ČR a jeho Odbor veřejné diplomacie. Tento odbor své výsadní postavení v uplynulém roce především potvrdil a dále posílil. V jeho zprávě o činnosti za uplynulý rok se objevuje jak řada akcí pořádaných v Praze, tak především velmi bohatý přehled prezentačních aktivit z jednotlivých zastupitelských úřadů, které jsou ve své většině připravovány právě v součinnosti s OVD. V portfoliu tohoto pracoviště je možné také najít posílení politické dimenze veřejné a kulturní diplomacie. V roce 2013 byla realizována celá řada odborných setkání, konferencí či workshopů, jež měly jasnou vazbu na priority české zahraniční politiky. Za všechny lze alespoň namátkou zmínit konference „Dvacet let samostatné české a slovenské diplomacie“ nebo „The Prague Agenda in 2013 – Challenges and Prospects“. Je možné uvést také kulatý stůl „Kreativní města a veřejná diplomacie“.¹⁴ Odbor svou činností potvrdil, i v zastoupení MZV, úlohu klíčového koordinačního orgánu a zároveň inovativního pracoviště, které sleduje současné trendy a priority veřejné a kulturní diplomacie a je schopno je aplikovat do činnosti MZV. Jde např. o otázku přítomnosti MZV na sociálních sítích či obecně o jeho přístup k tzv. novým médiím.

Mezi další dotčené aktéry v kompetenci rezortu patří i pracoviště zvláštního zmocněnce pro krajské vztahy a zvláštního zmocněnce pro vědu a technologie. Oba úřady plnily standardní úkoly v rámci svých kompetencí. V jejich agendě nedošlo k zásadním přelomovým událostem či momentům. Lze nicméně vysledovat, např. i z mediálních ohlasů, nárůst obecného povědomí o významu rozvoje krajských vztahů i mezinárodní spolupráce ve vědě a výzkumu.

Mezi stálé aktéry české kulturní diplomacie patří Česká komise pro UNESCO, která je „*poradním orgánem vlády České republiky ve věcech týkajících se UNESCO a vztahů České republiky k této organizaci*“.¹⁵ Změny, kterými tato komise v roce 2013 prošla, jsou především organizačního a personálního charakteru, nedošlo k zásadním posunům z hlediska fungování či postavení aktéra v rámci schématu kulturní diplomacie.

V březnu byl ministrem zahraničních věcí schválen v aktualizovaném stavu *Statut České komise pro UNESCO*¹⁶, který definuje postavení Komise, její úkoly, složení, frekvenci zasedání, roli jejích členů (předsedy, místopředsedů, výkonného výboru, odborných sekcí a sekretariátu). Hlavní personální změnou je pak jmenování nové Stálé

představitelky ČR při UNESCO, kterou se v září 2013 stala Marie Chatardová, zastávající souběžně post velvyslankyně ČR ve Francii.

Z mezinárodního hlediska je nejvýznamnější událostí zvolení ČR do funkce jednoho z místopředsedů Generální konference UNESCO, ke kterému došlo během jejího 37. zasedání v listopadu 2013. Česká republika byla také zvolena do tří subsidiárních orgánů UNESCO – Právního výboru pro 38. zasedání Generální konference, Mezivládní rady řízení sociálních transformací (MOST) a Výkonného výboru Mezinárodní kampaně za zřízení Núbijského muzea v Asuánu a Národního muzea egyptské civilizace v Káhiře.¹⁷

Česká centra jsou i nadále klíčovým aktérem české veřejné diplomacie v zahraničí. V roce 2013 byla přítomna ve 22 zahraničních metropolích na třech kontinentech. V souvislosti s činností Českých center lze rok 2013 charakterizovat dvěma základními pojmy – globální pojetí značky a flexibilita. Globální pojetí značky České republiky v zahraničí navazuje na posun v aktivitách Českých center, ke kterému došlo v roce 2012 a který byl ve znamení Českých center jako „*PR agentury ministerstva zahraničních věcí*“¹⁸. Česká centra usilují o komplexní pojetí české přítomnosti v zahraničí, a to jak z hlediska oborového – své místo zde má kultura, věda, inovace, výzkum, kulturní a kreativní průmysl, tak časového – důraz je kladen na propojení tradičního umění a dovedností s moderními aspekty české identity. V této souvislosti jsou ČR nositelem snahy o rebranding České republiky. Prostředkem je zde seznámení s tradicemi v současném rámci. Tato linie se odráží ve všech oborech, jež Česká centra prezentují, příkladem za všechny je oblast designu a konkrétně projekt „Briliant by design“,¹⁹ který nabízí ideální možnost propojení tradičního know-how s moderními inovacemi.

Pro činnost Českých center je příznačná i flexibilita, která je na jedné straně důkazem jejich schopnosti „jít s dobou“, na druhou stranu je důsledkem jistých omezení, zejména finančního charakteru, neumožňujících utváření nových ČR, navyšování počtu jejich pracovníků a samostatnou organizaci větších akcí v zahraničí. Příklady této flexibility nalezneme ve změně pohledu na strukturu aktérů – partnerů ČR, v rovině teritoriální přítomnosti, zaměstnanecké politiky a v neposlední řadě v oblasti financování projektů.

Z podstaty věci nelze o činnosti Českých center uvažovat jako o aktivitách centrálně řízených a izolovaných, proto jsou výběr ostatních partnerů a metody spolupráce s nimi klíčovými atributy dobře fungujícího systému. V tomto ohledu je možné pozorovat v roce 2013 vzrůstající míru flexibility spolupráce s ostatními agenturami (CzechTrade, CzechTourism), dalšími institucionálními subjekty a individuálními partnery, která je stále více založena na síťovém modelu a zároveň lépe odráží lokální realitu jednotlivých kulturních prostředí, ve kterých ČR operují. Zvláštní téma zde představují prestižní partnerství Českých center se sdružením evropských kulturních institutů EUNIC, v rámci něhož Česká centra hrají stále důležitější roli a ředitelé ČR stojí i v čele lokálních clusterů EUNIC. Hlavním projektem spolupráce v rámci EUNIC zůstává „Noc literatury“, která byla financována historicky poprvé v roce 2013 z grantových prostředků.

Flexibilitu lze nalézt i ve strategiích teritoriálního pokrytí cílových oblastí. Jde zejména o prohlubování snahy oslovit cílovou zahraniční skupinu v jejím přirozeném prostředí, tedy zejména mimo zdi kulturního centra. Předpokladem pro přirozené zapojení aktivit mezi ostatní kulturní nabídku v daném prostředí je tak tendence „*dostat se do kulturního rytmu města*“, jak uvádí Monika Koblerová z Českých center²⁰, což plně odpovídá trendům současné moderní veřejné diplomacie, která nenásilnou formou prezentuje kulturní nabídku tak, aby z pohledu příjemce byla maximálně popřena vazba mezi zahraniční politikou a danou akcí. Jde o posun umožňující kulturním centrům v zahraničí vytvářet větší teritoriální přesahy a spoluorganizovat události, jež se nekonají v místě, kde sídlí kulturní centrum. V případě Českých center jsou příkladem takové činnosti aktivity ČC v Madridu, které nemá vlastní výstavní prostory, přesto je schopné organizovat akce po celém Španělsku s velkým mediálním ohlasem.²¹ Neznamená to ovšem, že by kulturní centrum ve svém tradičním pojetí ztrácelo svůj význam. Je třeba odlišit situaci, kdy dané České centrum disponuje adekvátní budovou, popř. ještě na dobré adrese (což je případ mj. ČC v New Yorku, Berlíně, Madridu). Je pak schopné vytvořit místo pro setkávání a nabízí prostor pro vyvážení principu *extra* a *intra muros*. Kulturní centra jako místo na pevné adrese tak zcela neztrácí svou roli, je jen nutné vytvořit rovnováhu mezi oběma výše zmíněnými principy.

Česká centra zvolila pružnější politiku i v oblasti zaměstnanců. Stále více se prosazuje trend, kdy jsou rekrutovány místní síly, jejichž výhodou je bezesporu velmi dobrá znalost lokálního prostředí, ale také nižší mzdové náklady. V takovém případě (viz Haag, Brusel, Tokyo) prochází tito místní pracovníci ČC stejnou přípravou jako ostatní zaměstnanci a mají i stejné kompetence.

Specifickou oblastí, kde můžeme pozorovat flexibilnější přístup, je financování a sponzoring aktivit Českých center v zahraničí. Zásadní změnu zde představuje ukončení výhradního partnerství s firmou Staropramen. Představitelé ČC a nového vedení Staropramenu nesdíleli názor na teritoriální cíle vnější prezentace (kdy Staropramen má jiné prioritní exportní trhy) a rozcházel se i v otázce marketingových plánů (ČC kladou větší důraz na image – „pivo z Prahy“, zatímco Staropramen je veden snahou maximalizace prodeje). Zkušenost spolupráce se Staropramenem lze tak zpětně hodnotit jako cennou zkušenost partnerství se soukromým subjektem, ale „*ukázalo se, že je lepší hledat partnery podle trhů a více regionalizovat spolupráci*“.²² Česká centra se proto rozhodla navazovat spojení podle lokálních potřeb, a to primárně s firmami s českou účastí.

Ostatní aktéři

Mezi vrcholné politické aktéry patřila v minulosti také Poslanecká sněmovna PČR a její Zahraniční výbor, stejně jako Podvýbor zahraničního výboru pro styky s krajany, prezentaci České republiky v zahraničí a vnější ekonomické vztahy. Kulturní dimenze české zahraniční politiky sice nepatřila k prioritám těchto orgánů, nicméně byla vedena v jejich zorném poli. Turbulentní politické prostředí roku 2013 v zásadě smetlo kulturní či veřejnou diplomacii z jednacího stolu. Ustavení přechodné vlády, mimořádné parlamentní volby, zahájení činnosti parlamentní komory v novém složení, to

vše přispělo k tomu, že ještě na konci roku 2013 neměl Zahraniční výbor ustaveny tematicky zaměřené podvýbory. Jako relevantní aktér tedy Poslanecká sněmovna pro rok 2013 v zásadě zmizela z mapy.

Naopak senátní Komise pro krajany žijící v zahraničí v tomto období potvrdila své významné místo na mapě českých aktérů. Tradiční akcí, konanou v Senátu, bylo zahájení Mezinárodního krajanského festivalu 27. 9. 2013. Součástí pracovních aktivit byly i zahraniční cesty představitelů Stálé komise, a to na Ukrajinu, do Bulharska či do Švýcarska (Ženeva). Na přelomu září a října 2013 také Senát ve spolupráci s Et-nografickým ústavem AV ČR a Mezinárodní organizací pro migraci uskutečnil konferenci „Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika“. Ambicí organizátorů je, aby se sborník vzniklý z příspěvků konference stal výchozím materiálem pro relevantní aktéry k zahájení aktivnější podpory a spolupráce s českou diasporou.²³

Ministerstvo kultury ČR zcela jistě patří k tradičním aktérům kulturní dimenze zahraniční politiky. V souvislosti s tvorbou výše uvedené Koncepce, zaměřené na posílení působení ministerstva ve vztahu k zahraničí, se navíc dostalo v uplynulém roce na jednu z předních pozic. V potaz je nutné brát také celou řadu každodenních aktivit spadajících do kompetence úřadu, které nejsou nijak zdůrazňovány. Ať už jde o mezinárodní spolupráci v oblasti ochrany kulturního dědictví nebo výměnné pobyty aktivních umělců či podporu programů spolupráce významných kulturních institucí.

Rovněž Ministerstvo školství ČR v uplynulém roce přispělo dílem své činnosti. Z jejího přehledu je možné zdůraznit aktivity spojené s evropskou dimenzí kultury, vzdělávání i sportu a také posílený důraz kladený na multilaterální spolupráci a zároveň i na rozvoj dobrých bilaterálních vztahů, zejména s ohledem na programy studentských výměn.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

K velkým tématům v rovině prezentace názorů a akcí různých aktérů ve veřejném a mediálním prostoru patří samo užití moderních komunikačních a informačních technologií. Například v souvislosti s činností MZV byla široce diskutována přítomnost MZV jak na webu (stránky MZV), tak také přítomnost této instituce na sociálních sítích. Zmiňovány byly především sítě jako Facebook, Twitter či YouTube. V praxi MZV je možné zaznamenat především zásadní pokrok na Facebooku. MZV i jednotlivé zastupitelské úřady využívají tuto síť pro poskytování aktuálních informací, probíhají i různé soutěže o ceny.²⁴ MZV využívá tuto síť jako specifický komunikační nástroj pro určité cílové skupiny, v prvé řadě pro mladou generaci. Při pohledu na jednotlivá vystoupení lze nicméně konstatovat také významnou roli osobního nasazení zodpovědných osob. Oblastí, kde i samo MZV vidí zatím rezervy ve využití, je webová adresa *czech.cz*, která se do značné míry stále potýká s problémy jak ve vztahu k samotné koncepci poskytování informací, tak i ve spojení s organizačními aspekty.

Twitter, jako další z příkladů, není MZV jako institucí využíván a přítomnost některých politických představitelů je především jejich osobní iniciativou.

Z činnosti MZV a jejího odrazu ve veřejném či mediálním prostoru lze zmínit také úspěšně pokračující projekt tzv. Diplomatických salonů, organizovaných OVD MZV ve spolupráci s JDI (*Junior Diplomat Initiative*) z Vysoké školy ekonomické v Praze. V roce 2013 se konala tři tato setkání. První bylo věnováno transatlantickým vztahům a hostem byl velvyslanec Spojených států amerických v ČR Norman L. Eisen, druhý Salon přiblížil úlohu a postavení žen v diplomacii. Hostem tohoto setkání byla paní Magdaléna Vášáryová, někdejší československá a slovenská diplomatka. Poslední z těchto setkání bylo věnováno tématu rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, kterou poskytuje Česká republika. Pozvání k tomuto tématu přijala ředitelka Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV ČR Zuzana Hlavičková. O všech těchto akcích byla samozřejmě informována i široká veřejnost, nicméně jejich hlavní přínos spočívá především v kontaktu významných osobností naší i světové diplomacie se studenty tohoto oboru a možnými budoucími diplomaty. Možnost vyslechnout si názory zkušených profesionálů a položit jim řadu dotazů je neocenitelným přínosem především pro jejich profesní budoucnost.

Ministerstvo zahraničních věcí také pravidelně informuje o celé řadě dalších akcí, konferencí k aktuálním politickým otázkám, kulatých stolech či kulturních akcích, které doprovázejí významné politické či státoprávní momenty v životě země i mezinárodního společenství. Mezi tradiční akce lze zařadit i předání ocenění *Gratias agit*, udělované ministrem zahraničních věcí za šíření dobrého jména České republiky v zahraničí. Tato cena je udělována již od roku 1997. V roce 2013 byla předána jak významným českým umělcům (Magdalena Kožená), tak zástupcům Čechů v zahraničí či zahraničním přátelům České republiky.²⁵

Přímo k tématu kulturní diplomacie se v uplynulém roce 2013 vyslovil také předseda Senátu Milan Štěch. V rozhovoru pro *Britské listy* uvedl, že pro ekonomické zájmy není, podle jeho názoru, možné zapomínat na kulturní identitu. Zmíněn byl i význam existence center českých či střeoevropských studií na zahraničních univerzitách jako vstupní brány pro získávání možných podporovatelů a partnerů v zahraničí. Předseda Senátu se ve svých odpovědích také dotkl významu vztahů s krajany jako významného bodu pro rozvoj pověsti a postavení České republiky v zahraničí. Zároveň zdůraznil i výše zmiňovaný multilaterální aspekt a potenciál spolupráce a koordinace činnosti v rámci země Visegrádu.²⁶

Velkými změnami prochází mediální strategie Českých center, jejichž snahou je také posílení domácí dimenze vlastní činnosti a lepší informovanost veřejnosti. V souvislosti s činností ČČ došlo v roce 2013 k zásadnímu posunu v oblasti komunikace a marketingu. Česká centra inovovala způsob spolupráce s domácí odbornou veřejností a s českými novináři, kteří nemají příležitost účastnit se jejich zahraničních akcí. Uskutečnila se první prezentace výsledků ČČ, kde jejich jednotliví ředitelé informovali o aktivitách ČČ v roce 2013. Toto setkání je potvrzením trendu, kdy ČČ se rozhodla „více pracovat na komunikaci s českými novináři a odbornou veřejností“²⁷.

ZÁVĚR

Jak ukázal vývoj v roce 2013, téma kultury a vnější prezentace České republiky v zahraničí nestrukturovalo debatu o české zahraniční politice, dokonce lze říci, že téměř nefigurovalo v politickém prostoru. Když už se někde objevilo, bylo to v souvislosti s ekonomickou diplomacií. Tento fakt potvrzuje dlouhodobý trend, který byl ještě umocněn politickými změnami v ČR. Platilo zde stejně jako jinde v zahraničí, že v dobách krize kultura nepředstavuje prioritu. Českým problémem ovšem je to, že toto tvrzení neplatí jen v dobách krize.

Změny proto nebylo možné pozorovat v rovině politické, ale v chování jednotlivých aktérů, zejména pak lze zaznamenat posuny v metodách činnosti a spolupráce klíčového představitele naší vnější prezentace – Českých center v zahraničí. Rok 2013 ukazuje příklon k novému stylu, který se má začít plně rozvíjet v roce 2014 a který je postaven na síťovém modelu a dialogu s ostatními partnery. Výraz *networking* se stal klíčovým slovem práce ČC pro další období, kdy role Českých center je definována jako role zprostředkovatele. Tento posun ukazuje, že česká kulturní a veřejná diplomacie, navzdory nebo právě proto, že zaujímá tak malé místo v politické debatě, se vyvíjí zcela v souladu s moderními trendy.

Podobné hodnocení lze vztáhnout i na další aktéry či oblasti činnosti. MZV ve své činnosti logicky zdůrazňuje vazby na aktuální či prioritní témata české zahraniční politiky. Tvorba sítí a posilování kontaktů s celou řadou partnerů patří i zde k výrazným rysům činnosti. Totéž lze s ohledem na informační a komunikační technologie vztáhnout i k otázkám používaných nástrojů. Česká veřejná a kulturní diplomacie zcela jistě ve své činnosti sleduje aktuální trendy a snaží se na ně adekvátním způsobem, i s ohledem na vlastní možnosti, reagovat. Jakkoli je vždy možné nalézt prostor pro další zlepšení, kulturní dimenze české zahraniční politiky byla v roce 2013 podpořena celou řadou konkrétních úspěchů a zcela jistě obhájila své, byť stále skromné, postavení v rámci české zahraniční politiky jako celku.

Poznámky

- ¹ *Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013–2018*. On-line: www.mkcr.cz/assets/zahranicni-vztahy/Zahranicni-kulturni-politika.pdf.
- ² Mezinárodní smlouvy. On-line: www.mkcr.cz/cz/zahranicni-vztahy/mezinarodni-smlouvy-496/.
- ³ *Bílá kniha o mezikulturním dialogu*. On-line: www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=5065.
- ⁴ *Culture Programme*. On-line: ec.europa.eu/culture/tools/culture-programme_en.htm; *MEDIA Programme*. On-line: ec.europa.eu/culture/tools/media-programme_en.htm.
- ⁵ *Kreativní Evropa*. On-line: www.mkcr.cz/cz/evropska-unie/program-kreativni-evropa/kreativni-evropa-215869/; viz také *Creative Europe*. On-line: ec.europa.eu/programmes/creative-europe/index_en.htm.
- ⁶ Z. č. 94/1958 Sb. z. Vyhláška o Úmluvě na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu a Protokolu k ní.
- ⁷ Sdružení států založené v roce 2001 zeměmi Visegrádské čtyřky (Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko) a Rakouskem.
- ⁸ MZV ČR: *Veřejná diplomacie 2013*. On-line: www.mzv.cz/file/1150663/rocenka2013_2final.pdf.

- ⁹ *Radio Praha*. On-line: www.radio.cz/cz.
- ¹⁰ MZV ČR: *Český rozhlas a MZV podepsaly smlouvu o zajištění a provozování rozhlasového vysílání do zahraničí*. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/aktualni_informace/cesky_rozhlas_a_mzv_podepsaly_smlouvu_o.html.
- ¹¹ MZV ČR: *Věda a výzkum v ČR*. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/veda_a_tecnologie/veda_a_vyzkum_v_cr.html.
- ¹² MZV ČR: *Podpora mezinárodní spolupráce ve vědě a výzkumu. České technologické dny*. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/veda_a_tecnologie/veda_a_vyzkum_v_cr.html.
- ¹³ MŠMT ČR: *Rada ministrů pro vzdělávání, mládež, kulturu a sport*. On-line: www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/rada-ministru-pro-vzdelavani-mladec-kulturu-a-sport.
- ¹⁴ MZV ČR: *Veřejná diplomacie 2013*, op. cit.
- ¹⁵ MZV ČR: *Statut České komise pro UNESCO*. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/unesco/ceska_komise_pro_unesco/statut_ceske_komise_pro_unesco_1.html.
- ¹⁶ Tamtéž.
- ¹⁷ Zasedání 37. Generální konference UNESCO. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/unesco/cr_v_unesco/zasedani_37_generalni_konference_unesco.html.
- ¹⁸ Tamtéž.
- ¹⁹ Brilliant By Design je název výstavy českého skla a porcelánu, organizovaná Českými centry na podporu českého designu a kreativních průmyslů. Jejím cílem je zdůraznit kvalitu i rozmanitost práce českých designérů, kteří se těmto komoditám věnují. Výstava, jejíž vznik iniciovala ČC, přitom moderní designérská díla zasazuje do kontextu jejich historických předchůdců a poukazuje tak na rozličné aspekty vývoje české tradice výroby skla a porcelánu. Viz www.czechcentres.cz/projekty/brilliant-by-design4/.
- ²⁰ Rozhovor s Monikou Koblerovou, *Česká centra*, 30. 4. 2014.
- ²¹ České centrum v Madridu: Úvodní strana. On-line: madrid.czechcentres.cz/cs/.
- ²² Rozhovor s Monikou Koblerovou, op. cit.
- ²³ Konference „Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika“. On-line: www.euroskop.cz/8952/22881/clanek/konference-nova-emigrace-z-cr-po-roce-1989-a-navratova-politika/; viz také www.mzv.cz/oslo/cz/krajanske_vztahy/konference_nova_emigrace_z_ceske.html.
- ²⁴ Rozhovor na OVD MZV ČR, 17. 4. 2014.
- ²⁵ *Cena Gratias agit. Veřejná diplomacie 2013*. Výroční zpráva OVD MZV, 2014, s. 22.
- ²⁶ Štěch, Milan: „*Ekonomika je v zahraničních vztazích důležitá, avšak nesmíme zapomínat na kulturní diplomacii ve prospěch ČR a střední Evropy*“. Britské listy. On-line: www.blisty.cz/art/70464.html.
- ²⁷ Rozhovor s Monikou Koblerovou, op. cit.